

Styczeń 2009

BIBLIOTECZKA PATRONA SZKOŁY. ZESZYT 3

*Szkoła Podstawowa nr 6
im Macieja Rataja
w Ostrowie Wielkopolskim*

*„W czynach leży siła i zasługa,
nie w słowach”*

Maciej Rataj

MACIEJ RATAJ

Ob MARSZAŁKA

DO BOHATERA

LATA 1922 - 1940

Ostrów Wielkopolski 2009

Drodzy Czytelnicy

To już trzeci Zeszyt Biblioteczki Patrona, w którym przybliżamy sylwetkę Macieja Rataja, jego życie i działalność. Zeszyt ten obejmuje ostatni etap jego życia, poczynając od wyboru M. Rataja na Marszałka Sejmu w 1922 roku aż do momentu tragicznej śmierci w 1940 roku. W tym okresie Maciej Rataj był jednym z najważniejszych osób w państwie i niewątpliwie jedną z najszlachetniejszych postaci, o czym także świadczy jego postawa wobec okupanta w czasie II wojny światowej.

Obdarzano go wielkim zaufaniem, oczywiście nie bez podstaw, gdyż jak nikt potrafił łagodzić spory i w skomplikowanych sytuacjach podejmować niekiedy „salomonowe” decyzje. Nie były to łatwe momenty, wiele kosztowały go pracy, siły i zdrowia. Znakiem wielkiego zaufania było wybranie Rataja na Marszałka Sejmu, tym bardziej, że był wtedy zaledwie 38-letnim człowiekiem. Późniejsze wydarzenia niejednokrotnie również świadczyły o danym zaufaniu. Zaufanie to opierało się na takich cechach jak: mądrość, prawość, odwaga, honor, takt, pracowitość, dobroć, którymi był obdarzony Maciej Rataj, a które nigdy się nie zdezaktualizowały.

Dlatego studiując materiały związane z naszym patronem, jestem pełna podziwu dla jego osoby i chciałabym, aby był bardziej poznany przez nasze środowisko, a Biblioteczka Patrona przyczyni się do tego.

Wybór Macieja Rataja na marszałka sejm

5 listopada 1922 roku odbyły się wybory do Sejmu w wyniku których Maciej Rataj zdobył mandat posła jako przedstawiciel Klubu Parlamentarnego PSL „Piast” - drugiego co do liczebności klubu w Sejmie. Jednak ugrupowań, które weszły do sejm było bardzo wiele, dlatego kolejnym krokiem było wyłonienie marszałka sejm, takiego, który byłby osobą łączącą poszczególne ugrupowania, potrafiącą nawiązać porozumienie, tak by sejm mógł podejmować decyzje w wielu ważkich sprawach dla Polski i narodu. Kandydatów na tak ważną funkcję w państwie było kilku, lecz Maciej Rataj uzyskał najwięcej głosów. Mówiono o nim z zachwytem, że to "Człowiek o wysokiej inteligencji, bardzo zdolny, hołdujący wyższej kulturze, polityk uczciwy i czystych rąk, orator pierwszorzędnny".

Obejmując urząd marszałka Sejmu Maciej Rataj liczył 38 lat, niecałe 4 lata zajmował się „wielką polityką”. Był w tym czasie posłem, wiceprezesem wielkiego klubu parlamentarnego, ponad rok sprawował urząd ministra.

***Marszałek Rataj przewodniczy
obradom sejmowym***

Obejmując więc urząd marszałka sejmu został drugim obywatelem blisko 30 - milionowej Rzeczypospolitej, dlatego , że w myśl Konstytucji w razie niemożności sprawowania urzędu , lub w razie śmierci prezydenta, zrzeczenia się lub z innej przyczyny, zastąpić go miał marszałek Sejmu - co miało nastąpić niebawem.

Gabriel Narutowicz prezydentem, jego śmierć i konsekwencje

Kolejnym krokiem po wyborze marszałka był wybór prezydenta. Wysunięto między innymi kandydaturę Gabriela Narutowicza, uczonego światowej sławy , hydroenergetyka, który w 1920 roku powrócił do Polski po 30 -letnim pobycie w Szwajcarii.

Gabriel Narutowicz - pierwszy prezydent Polski

Uzyskał on najwięcej głosów, jednak część partii było tak bardo niezadowolonych z tej kandydatury, że za wszelką cenę nie chcieli dopuścić do zaprzysiężenia Narutowicza na prezydenta, rozpoczynając demonstracje, podburzając tłum.

Tylko dzięki interwencji osobistej Macieja Rataja sytuacja się uspokoiła. Niestety tylko pozornie.

16 grudnia 1922, w pierwszym dniu urzędowania, został zastrzelony pierwszy prezydent Rzeczypospolitej Gabriel Narutowicz. Zamachu dokonał fanatyczny przeciwnik Eligiusz Niewiadomski. Tym tragiczniej sza była ta śmierć, gdyż Narutowicz za pierwsze i najważniejsze zadanie uznał łagodzenie walk wewnętrznych w społeczeństwie. Zginął zanim przystąpił do realizacji tych zamierzeń.

Mord na osobie prezydenta głęboko wstrząsnął Ratajem, jednak nie było czasu na chwilę załamania czy wahania. Konsekwencją tej śmierci było natychmiastowe objęcie władzy przez marszałka Macieja Rataja, który szybko mianował rząd z Wł. Sikorskim na czele, aby opanować sytuację w Państwie.

Kilkakrotnie donoszono Ratajowi o szykowaniu zamachu również na jego życie.

Mimo to Sejm pod kierownictwem Macieja Rataja pracuje nieprzerwanie, mimo również kłótni międzypartyjnych i rozbieżności interesów klubów sejmowych, których było wówczas ponad 20. To wymagało od Marszałka nie lada umiejętności i dyplomacji.

Tak więc pełniąc swój urząd M.Rataj napotykał wiele trudności. Miał też chwile wyczerpania i zwątpienia.

Okoliczność pełnienia funkcji prezydenta po raz drugi przez Macieja Rataja

Stało się to w maju 1926 r. w czasie zamachu stanu - siłą przejęcia władzy przez Piłsudskiego. Na ulicach Warszawy toczyły się bratobójcze walki, lała się krew a prezydent Wojciechowski i rząd złożyli na ręce Marszałka Sejmu dymisję. Rataj znów zgodnie z artykułem 40 konstytucji musiał przejąć obowiązki Prezydenta Rzeczypospolitej. Nakazał natychmiast zawieszenie broni za wszelką cenę, pragnąc nie dopuścić do otwartej wojny domowej.

Maciej Rataj zrzeka się urzędu Marszałka, a sejm odrzuca rezygnację - dlaczego?

Pismo o rezygnacji Macieja Rataja z urzędu Marszałka Sejmu , przedstawione na posiedzeniu Sejmu 14 grudnia 1923r.

Wicemarszałek Moraczewski:

Sejm 21 grudnia
ogromną
większością
głosów odrzucił
jego dymisję.

Dyskusja ogólna jest ukończona.

Proszę Panów, otrzymałem następujące pismo, które odczytam:

Panie Wicemarszałku!

Wobec zmian, jakie zaszły dziś w układzie sił na terenie parlamentarnym, uważam za konieczne — zgodnie ze zwyczajami parlamentarnymi — wnieść na ręce Pana, jako najstarszego wiekiem Wicemarszałka, moją rezygnację z urzędu Marszałka Sejmu.

Proszę o zakomunikowanie mojej decyzji Sejmowi i objęcie zastępstwa do czasu wyboru nowego marszałka.

Łączę wyrazy głębokiego poważania

M. Rataj.

MACIEJ RATAJ - BIBLIOTECZKA PATRONA

W związku z tym w ówczesnej prasie podkreślano iż „Jest to rzadki przypadek, aby człowiek na eksponowanym stanowisku w ciągu takiego okresu czasu nie tylko nie zraził sobie dawnych zwolenników, ale zyskał jeszcze nowych” („Kurier Polski”).

Jako marszałek zdecydowanie występował przeciwko wprowadzaniu obraźliwych epitetów. Niejednokrotnie był zmuszony wykluczać i usuwać awanturujących się posłów z sali obrad na jedno lub więcej posiedzeń.

Rataj jakiego nie znamy

Do Rataja zwracano się z różnymi sprawami, a to o interwencję w sprawie paszportu, a to o emeryturę dla zwolnionego profesora, a to o poparcie dyplomatyczne dla syna w celu wysłania go do Paryża na naukę itd.

Gdyby archiwum Sejmu i zbiory osobiste Rataja nie uległy zniszczeniu w czasie wojny, rejestr ten urósłby do tysięcy.

Tam, gdzie mógł, zwłaszcza w sprawach dotyczących biedoty i chłopów potrzebujących wsparcia, pomagał. Zorganizował np. pomoc w postaci ziarna siewnego dla powiatu Samborskiego po fatalnych zbiorach w 1924 r.

MACIEJ RATAJ - BIBLIOTECZKA PATRONA

Dla chorego księdza Gralewskiego, udającego się do Paryża na operację oświadczył załatwić bilet sypialny z Wiednia do Paryża.

Z wielkim uznaniem przyjęto wiadomość o uratowaniu przez Rataja życia tonącemu chłopcu, w czasie gdy spędzał wakacje na Helu w 1923r.

Gdy 29 lipca 1923 roku odwiedził rodzinne Chłopy, wzniesiono mu bramy triumfalne, a młodzież obsypała go kwiatami.

Maciej Rataj redaktorem naczelnym Zielonego Sztandaru

W przedterminowych wyborach w 1930 roku M. Rataj nie został wybrany posłem, lecz zaczął aktywnie pracować w terenie. W marcu 1931 roku zostaje na redaktorem naczelnym „Zielonego Sztandaru - naczelnego organu nowo utworzonej partii-Stronnictwa Ludowego.

Winieta „Zielonego Sztandaru”

Kieruje tym czasopismem aż do września 1939 roku. „Zielony Sztandar” staje się nowym organem w walce z dyktaturą, broni chłopów, dopomina się o ich prawa. Dlatego „Zielony Sztandar” był najczęściej konfiskowanym pismem przez cenzurę. Był także wyrazicielem poglądów i opinii kierownictwa Stronnictwa Ludowego. W pierwszych pięciu latach funkcjonowania na każde z trzech numerów konfiskowane było średnio niemal dwa.

Z biegiem czasu coraz więcej artykułów wstępnych (komentarzy wydarzeń bieżących) pisał sam Rataj. Pisał na temat wydarzeń politycznych krajowych i zagranicznych, poruszał problemy budżetowe i oświatowe. Tak naprawdę „Zielony Sztandar” był elementem legalnej opozycji Rzeczypospolitej lat trzydziestych.

Na długo przed wybuchem II wojny światowej przestrzegał M. Rataj przed niebezpieczeństwem grożącym Polsce ze strony III Rzeszy, ale władza nie wzięła sobie tego do serca.

Maciej Rataj prywatnie

Urząd marszałka Sejmu bardzo poprawił sytuację materialną Rataja, chociaż nie dorobił się majątku. Tylko raz - w 1925 roku wyjechał z żoną i córką za granicę. Od 4 do 21 kwietnia podróżował jako osoba prywatna po Europie. Odwiedził Wiedeń, Wenecję,

Mediolan, kilka dni spędził na francuskiej Riwierze , Cannes i La Cannel, a w drodze powrotnej dwa dni zatrzymał się w Paryżu. Wakacje najczęściej spędzał w Wiśle. Stanowisko wysokiego dygnitarza państwowego pozwalało mu też dość często uczestniczyć w ulubionych polowaniach.

Śmierć żony , która nastąpiła 20 czerwca 1933r. w wieku zaledwie 44 lat, była dla Rataja wielkim ciosem. Do tego jeszcze doszedł kilkutyśięczny dług zaciągnięty na leczenie żony i koszty pogrzeb, spowodował, że M. Rataj poczuł się śmiertelnie znużony i zaczął podejrzewać u siebie początek jakiegoś poważnej choroby (pisał o tym w liście do córki).

Sekretarz i przyjaciele Rataja - kim byli?

Od końca 1922 roku do 1925r. osobistym sekretarzem Macieja Rataja był Jarosław Iwaszkiewicz - młody wówczas pisarz., który w ten sposób kreślił portret Rataja:

„Ten wysoki, bardzo dystyngowany pan o pięknych szafirowych oczach, o kościstej wyrzeźbionej twarzy, bardzo nerwowy...” Innym razem podkreślał godność, z jaką Rataj sprawował swój urząd. Pisał.- *„Miałem do czynienia na co dzień z wybitną indywidualnością ”.*

Po wypadkach grudniowych Rataj posiadał tak duże zaufanie społeczne, że olbrzymia liczba podań, próśb i listów napływała ze wszystkich stron Polski. Przy załatwianiu korespondencji większość pracy spadała na sekretarza, gdyż obowiązki państwowe, uroczystości pochłaniały niemal cały czas marszałka.

Maciej Rataj przyjaźnił się z wieloma ludźmi nauki i sztuki. W zażyłych stosunkach pozostawał ze Stefanem Żeromskim i Władysławem Reymontem.

Pogrzeb Stefana Żeromskiego, listopad 1925 roku. Od prawej: marszałek Senatu W. Trampeczyński, marszałek Sejmu M. Rataj, premier A. Skrzyński

W domu Rataja można było też spotkać Marię Dąbrowską, Kornela Makuszyńskiego, który był rówieśnikiem i kolegą Rataja z IV lwowskiego gimnazjum.

Wybuch II wojny światowej i tragiczny los Macieja Rataja

Gdy wybuchła II wojna światowa skromne mieszkanie Macieja Rataja stało się miejscem, w którym tworzyły się struktury organizacyjne państwa podziemnego. Dalsze plany przerwało aresztowanie M. Rataja w listopadzie, które trwało do końca lutego 1940 r. Po wyjściu na wolność dalej kontynuował prace konspiracyjne.

Niemcy zaproponowali Ratajowi rolę premiera rządu polskiego współpracującego z nimi. Maciej Rataj zdecydowanie odrzucił tą propozycję. Znajomi namawiali , wręcz przygotowywali mu możliwość opuszczenia kraju własnego bezpieczeństwa, lecz on odpowiadał iż „ ... *w tak ciężkich czasach wielu może będzie kierowało wzrok w moją stronę, domagało się słowa pociechy, pomocy, ratunku .. Heroiczna walka o byt narodu toczy się tutaj w kraju...* ”

Niedaleka przyszłość pokazała, że ta godna odpowiedź oznaczała dla Rataja wyrok śmierci.

30 marca nie zdążył na umówione spotkanie z generałem Roweckim , gdyż został aresztowany przez Niemców i osadzony w Pawiaku.

Przebywał tam do 20 czerwca, czyli prawie 3 miesiące. Sam schorowany - podtrzymywał innych na duchu.

Rankiem 21 czerwca wyprowadzony został z celi na dziedziniec więzienny , a stamtąd zawieziony razem ze współwięźniami do wsi Palmiry. Tam na otoczonej lasem polanie w Puszczy Kampinowskiej został rozstrzelany, nie pozwalając założyć sobie opaski na oczy . Zginął w masowej egzekucji w grupie 378 osób , które rozstrzelano w ramach tzw. Akcji „A-B”.

Po wyzwoleniu odbyła się ekshumacja zwłok pomordowanych w Palmirach , w tym także sławnego marszałka Sejmu.

*Pogrzeb
Macieja
Rataja.
Trumnę
niosą m.in.
Stanisław
Mikołajczyk
/ od prawej/*

Wszyscy są zgodni, że postać Macieja Rataja zajmuje w najnowszej historii Polski poczesne miejsce. Był on nie tylko wybitnym mężem stanu i oddanym bojownikiem sprawy chłopskiej, ale przede wszystkim gorącym patriotą, który ojczyźnie poświęcił wszystkie siły, zdolności a nawet życie.

Kalendarium życia i działalności Macieja Rataja w latach 1922 - 1940

- > 28 listopada 1922r. - 26 marca 1928r. - wybór i pełnienie urzędu Marszałka Sejmu
- > 16 grudnia 1922r. - zabójstwo prezydenta Gabriela Narutowicza
- > 16 grudnia - 22 grudnia 1922r. - pełnienie obowiązków prezydenta Rzeczypospolitej jako marszałek Sejmu
- > 15 maja - 4 czerwca 1926r. - pełnienie obowiązków prezydenta Rzeczypospolitej polskiej po raz drugi w wyniku zamachu stanu
- > 20 czerwca 1933r. - śmierć żony M. Rataja - Bolesławy / miała 44 lata/
- > 17 listopada 1936r. - śmierć ojca - Wojciecha Rataja
- > marzec 1935r - wrzesień 1939r. - pełnienie funkcji naczelnego redaktora pisma „Zielony Sztandar”
- > 1935r. - 1939r. - oficjalne pełnienie stanowiska prezesa naczelnego Komitetu Wykonawczego Stronnictwa Ludowego
- > listopad 1939r. - luty 1940r. - pierwsze aresztowanie Rataja przez Niemców
- > 30 marca 1940 r. - ponowne aresztowanie przez Niemców
- > 21 czerwiec 1940r. - rozstrzelanie Macieja Rataja przez gestapo

Bibliografia:

1. Dębski J., Maciej Rataj. Pamiętniki, Warszawa 1965
2. Kołodziejczyk A., Maciej Rataj 1884 - 1940, Warszawa 1991
3. Kołodziejczyk A., Maciej Rataj o parlamentarystwie, państwie demokratycznym i sanacji, Warszawa 1998
4. Prezydenci Polski [on line]. Ostatnia aktualizacja: 8.01.2009, [dostęp: 10.01.2009], dostępny w internecie:
<<http://pl.wikipedia.org>>
5. Sprawozdanie stenograficzne z 88 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 14 grudnia 1923r.
6. Zakrzewski A., Maciej Rataj, „Wiadomości Historyczne” 1982r. nr 4 s. 292